

ELŐSZÓ

Nemesi, polgári s plebejus vér és attitűd kering, keveredik Krúdy ereiben és tudatában, de a tágabb környezet, amely a szabolcsi „fővárosban” körülvette, mindenekelőtt dzsentrí és kishemesi. S ez a történelmi középosztály egészében olyan örökséget jelentett számára, amelyet vállalva – és némileg meg is tagadva – továbbvitt egész életében. Az önéletrajzi ihletésű nyírségi regényben, az *N. N.*-ben így ír a tájról és a történelmi középosztályról.

„Furcsa, hetyke, legénykedő, virtuskodó Magyarországon itt hortyogott, ásítózott, unatkozott, dologtalankodott, nyomorkodott legtovább. Máshol már beletörődtek az emberek, hogy vége a régi világnak, dolgozni, tanulni, igyekezni kell, hogy megélhessünk. A Nyírségben még mindig a követválasztást várták, a takarékpénztár körül sompolyogtak értéktelen váltókkal, az öregek a fiak házasságától remélték sorsuk jobbra fordulását, vagy egy százasztendő családi per eldőlésétől. A fantasztikus tervek, légvárak, szépen kicirkalmazott remények, édesded ábrándok jól kifejlődtek ezen a mocsaras, ködös, szegényes, kidőlt-bedőlt tájon... Agarászbálokat tartottak, de egyik-másik zsidó birtokosnak jobb agara volt már, mint az elnöknek. Kártyáztak, ittak, vetélkedtek, cifra kocsin jártak, hajdút tartottak, párbajoztak, barátkoztak, hangosak voltak a kurjantásaik, de már mindenki tudta, hogy vége a világnak. Én mindig nagyon szerettem őket vadászkalapjaikban, macskanadrágjaikban, vadmagyarságukban... Bár eljöttem közülük, hogy csak álmomban járjak vissza, legfeljebb az apám sírját látogattam meg néha, sokáig nem tudtam elhagyni virtusaikat, vakmerőségeiket, attakírozásukat, lógós szomorúságukat.”

Ez a szabolcsi táj, a Nyírség a bor mámorának, liturgiá-

jának fő szülője, táplálója. A múlt tradíciói, amelyeket az évszázadok folyamán jórészt a nemesség, a közép- és kisbirtokos nemesség testesített meg és emelt nemzeti értéké, egy ezeréves Kárpát-medencei lét színes képeit jelentették, ünnepek rítusait, virágénekek, kurucdalok, verbunkosok századokon át úszó zenéjét, persze fellelhetők ezekben a szép tradíciókban, konzervatív életvitelben bénító vonások is: az egyébként nagyon termékeny szemlélődéshez, a megszokáshoz és az óvatos, lassú cselekvéshez való ragaszkodás még akkor is, amikor a történelem a gyors léptékű cselekvés és munka parancsát szegzi nekünk.

A felvidéki, álomillatú Podolinból, a „megállt idő” városkájából Nyíregyházára visszaköltözött, érettségi előtt álló Krúdy személyiségének kibontakoztatásában két ember játszott kulcsszerepet. Két idős nyíregyházi mentorával, az ügyvéd és író Kálnay Lászlóval s a nyugdíjas színész Dalnoki Gaál Gyulával a kocsmázó életmódba kószolt bele. Kálnay László – akiről Krúdy a *Hét Bagoly* című remekmű egyik főszereplőjét mintázta – későn kezdett el írni anekdotikus beszélyeket, de írásait már a fővárosi lapok is rendszeresen hozzák, amikor szárnyai alá veszi Krúdyt és a hajdani színésszel, színműíróval, Dalnoki Gaál Gyulával együtt gyakorta neki-nekivágnak a nyíregyházi éjszakának. Kétségtelen, hogy a kocsmázás szertartásait, a „megkedvesedés mámorát” Krúdy az ő társaságukban ismerte meg: Nyíregyházán hatott rá először az a bohém, éjszakázó, bor mellett álmokat, adomákat színezgető életmód, amely rövidesen elválaszthatatlan lesz a személyétől. De ha például az önéletrajzi fogantatású *Szindbád*-novellákra gondolunk, akkor azt is világosan kell látnunk, hogy Krúdy Kálnay László és Dalnoki Gaál Gyula társaságában tanult meg olyasvalamit, amire csak nagyon kevés ember képes: megtanulta, hogy ezt a bohém életformát kellő fegyelmezettséggel össze lehet egyeztetni a rendszeres munkával, az írással. Megjelent írásainak elképesztő száma a bizonyíték erre.

A Debreceni Ellenőrnél és a nagyváradi Szabadságnál lerótt újságírói robot után 1897 tavaszán „szabadúszóként”, s az idejét saját maga által beosztó szabad ember-

ként röppent fel Krúdy Budapestre, ahol mindjárt rengeteget publikál, a legismertebb fővárosi lapokba dolgozik rendszeresen, megélhetését biztosítani tudja. Pesten először a vidékies atmoszférát lélegző Józsefvárosban üt tanyát: a Gyöngytyúk utcában (ma Gyulai Pál utca) a *Vadász és Versenylap* redakciója feletti emeleten írja novelláit, de belakja a Józsefváros jó néhány utcáját, amíg kiköt első feleségénél, Spiegler Bellánál a Király utcai sárkányos Pekáry-házban. Társasága, baráti köre a nála jóval idősebb írókból, költőkből áll ebben az időben. Hajdani mentorával, a Debrecenből a fővárosba költözött Gáspár Imrével, a „nihilista” Pongrátz Bélával, aki még Reviczky Gyulával itta együtt a szilvóriumot az éjszakai Ferenczi Kávéházban, továbbá a legendás hírű Szemere Miklós „titoknokával”, Erdélyi Gyulával és a Nyíregyházáról felvonzó Kálnay Lászlóval járják végig a Józsefváros bormérő helyeit: a József utcai Ivkov-vendéglőtől a külső Üllői úti Arabs Szürkéig, a lócsiszárok és hullaszállítók kiskocsmájáig.

Krúdy egyszerre költője a társadalmi és a természeti létnek. A szervetlen és szerves létben, a csillagok és a porzemcsék világában, a tárgyi valóságban s a magyar flóra és fauna buja vegetációjában emberi vonásokat, mozdulatokat fedez fel, s ugyanakkor az emberi élet öröme, szomorúsága, esztétikuma is ebbe az antropomorfizált, emberarcúvá varázsolt tájba ereszti éltető gyökereit. Ősi, természetes harmóniát sző újra ez a lírai próza, amelyben a növényi, az állati, a szervetlen és a szerves, az emberi és a társadalmi lét elválaszthatatlan egymástól. De a buján indázó szóképek és látomások fonalai nem úgy szövik ezt a harmóniát, hogy közben az ember és a természet közé ékelődött társadalmat – idegen testként kezelve – nem létezőnek tekinti Krúdy: kevés írónk van rajta kívül, aki olyan bőséggel meritene a magyar történelem és a mindennapi magyar élet tradícióiból, ünnepek és hétköznapi szokásaiból, rítusaiból, mint ő. Az emberi kapcsolatok évszázados tartalmai a táj arcát is formálják nála, mint ahogy a táj ritmusában élnek, lélegeznek ősei is.

A hajladozó növények szépségére emlékeztető lányok és telt, kíváncsi, gyümölcsillatú asszonyok: ez Krúdy

antropomorfizált, csodálatos világa, amelyben természetesen a virágoknak, gyümölcsöknek is lány- és asszonyillata van. És az is természetes, hogy a szőlő nedve, vére, a bor lányokat, asszonyokat hintáztat a szépségtől káprázó szemünk előtt, a sörben pedig „valami titokzatos módon” kivirágzik a komló. „A barackpálinka mindenféle más ételek íze nélkül kiadhatja a maga ízét, erejét, jóságait a megtisztult gyomornak, a gyomorsavnak, az esetleg ott maradt, előtte való napról való ételfoszványoknak. A baracklé úgy jár a gyomor és a szív tájékán, mint valami csendbiztos, aki összeszedi a másnapról való rossz ízeket, boldogtalan érzéseket, érthetetlen fájásokat a belső részekben” – írja a *Szent Mihály*-ciklus egyik legjobb darabjában, a *Nézd meg az anyját, vedd el a lányát* című remekműben Krúdy.

A megkedvesedés mámoráról, a hosszan tartó kocsmázások liturgiáiról, ceremóniáiról kevesen tudtak úgy írni, mint Krúdy. Kezdetben a Krúdy-művekben – *A podolini kísértetben* és a „mikszáthos korszak” novelláiban – a csattanóra kihegyezett adoma élteti, virágoztatja ki a regény- és elbeszélés-szereplőket, míg később a mávorszínű adomákban egyre mélyül az árnyék, a humor egyre keményebb, szarkasztikusabb, a modern értelemben vett groteszk is egyre nagyobb teret kap benne.

A podolini kísértetben még a kedves, adomázó humor dominál. De ez a boros adomázás hamarosan áthajlik más fényű, megvilágítású mulatozásba, látomások ívén – a Krúdy-próza-költészet korai remekléseivel – úszik át a transzcendensen szivárványló alig-valóságba, álomlétbe. A lipovnicai kolostor pincéjében „az aranykorból való aszú, amely szinte csengve ereszkedett belé a finom kristálypoharakba, mintha folyékony érc lenne, hamarosan megtette hatását... Mindenféle asszonyok árnyai szálltak keresztül a kristálytisztá boron. Mindig más figurák.”

A nyírségi regények és elbeszélések jól ismert színhelye a „Rigó” kocsmá. Remekbe szabott figurák üldögélnek a *Valakit elvisz az ördög* asztalainál. Dillinger, az órás, aki a szabadságharcban Komárom védelmében tüntette ki magát, egy puskaporos hordón pipázott, s a hordó Dillingerrel együtt a levegőbe repült. Dillingerrel nem történt

egyéb baj, azon kívül, hogy megvakult, de a borospoharát világtalanul is azonnal megtalálja. A Rigó-beli kocsmarajz másik remeklése Tinódi, a vándorszínész. Csizmája orra „felgörbült, mintha örökké disznótorok után szaglászna, ahol potyára megkenheti magát jóféle zsírokkal. Szára kitágult, mintha minden egeret magába varázsolt volna, amely egerek valaha menyecskék szoknyarancsait nyugtalanították... A ködbe borult köhögő, krákogós Angyalzugból estefelé mindenki hozott valamely kérdést vagy feleletet magával a Rigóba. Kérdést néha az élet, a sors nagy kérdését, amelyre sehol se kaphatott választ: megpróbálja a kocsmában...”.

Nagyon sokat tud Krúdy a sejtelmes világítású éjszakákról is. A *Betyár* című novella kisvárosi kocsmájában esténként lemegy a vendégek előtt a függöny az otthon nyomorúságos, pörlekedő, naturalista színpadán, „ifjúság és szerelem” varázsdallamát hozza „a mélyhegedűk hímhangja”. A Balatonfüredi ciklus legszebb darabjában, az *Esti órákban* „jégszürke” öregurak dédelgetik magukban a nyár emlékképeit, hiszen az örömök már rég elilantak a őszi Balaton mellől, de mégsem mennek haza, mert csak az alföldi falvak és udvarházak szomorúsága vár reájuk. Már a szüreti dalok is emlékké válnak, de őket az élet báljának rendezője itt felejtett a tájban: „régi sörök, borok, pörkölték és cigányok” szagát szimatolják, s megkövült örömeket tapogatnak láthatatlan ujjakkal. S a valódi és képzelt örömök mellett ott vibrál az éjszakázó életmód nyomorúsága is a novellákban. Az *Éji zene* nyugalmazott hadnagya esténként egy bohém hajlamú öregúrnál szokott potyázni, míg a lányok el nem vonszolják a flaskák mellől az apjukat, hogy kendőt borítsanak fejére az ágyban, „mint a kivégzendőnek a sáncárookban”. (Remek kép ez: Krúdy az ivó ember szemszögéből láttatja így az italozás szertartásának drasztikus megszakítását.) Aztán a hadnagy „mint a vadász a szarvaslesen, lábujjhegyen közeleg a kocsmához”, „ködben, sárban, nedves éjszakában, a magos feszületre szegezett pléh-Krisztus lábánál megállva, egyszerre valahol messze kinyílik egy kocsmajtó, és cigányok muzsikája szűrődik kifelé a mély

éjszakába: vajon ki nem indulna el ilyenkor a hegedűhangok irányába?”

A kocsmázás, a csendes, már egyáltalán nem tüntető szerelem és a bor, pálinka közeli házi örömök egyidejű dicsérete az 1932 és 1933 között írt *Szent Mihály*-elbeszélésfüzér, amely Krúdy novellisztikájának legharmonikusabb írásait foglalja magában. Szent Mihály – polgári nevén Béla – igazi nyírségi ember, aki a házitűzhely kedvéért a kaució hiányában vedlett át huszárhadnagyból hivatalnokká, hogy felesége és „világszép” anyósa oldalán a lelki békéjét meglegelje. Béla „névadó” szentje, a „fakó, köhögős lován” érkező Mihály a táj arculatát alapvetően meghatározó, hosszú ideig tartó nyírségi őszt jelképezi; a csendes örömöknek élő „őszi embert”, a huszártisztet nem véletlenül nevezi el a két Sztáray hölgy – anya és leánya – Szent Mihálynak. A fiatal Sztáray Mathilde és anyja, a „világszép”, kicsattanó egészségű Rózsi nyíri hölgyek, akik ódon kúriájukban fájoan nélkülözték a férfikezet. Szent Mihályt azért csalták magukhoz, hogy megfogdossa padlásukon a „kísértetet”, s a sikeres akció után töltsse be a kísértet helyét – Mathilde és Rózsi asszony mellett. Rózsi asszony a nyírségi őszanya típusa, aki a táj ritmusában élve az élet minden apró titkát tudja, ami csak egy férfi számára fontos lehet, s viszonyát olyan decensen tudja szőni Szent Mihállyal, hogy a legkevésbé sem csorbul meg attól veje és lánya házassága. Rózsi és Mathilde pompás, telivér nők, de életüket a nyírségi szokások rendszeréből táplálkozó hétköznapi költészet is belengi, nőstény vitalitásuk a férfias örömekbe is jócskán belekóstol, a barackpálinka és a „zöldes, szőlőmagos” paraszti bor élvezetében nem maradnak alul a férfiakkal szemben.

„Délelőtt egy-egy gyűszűnyi barackpálinka volt szokásban”, „de voltak olyan napok”, „amikor kevésnek bizonyult egy kortynyi pálinka az élet megindításához”. A világszépe Rózsi hajdan tett egy fogadalmat, hogy a déli harangszóig nem nyúl a szőlőmagos borhoz. Így aztán özvegy Sztárayné a déli harangszó előtt, körül sűrűn ballagott az ablakhoz, hogy a toronyórán kémlelje a mutatók állását. „Még a napsugárra is haragudott, ha nem

álltak kedve (és számítása) szerint az óramutatók.” De nemsokára eljön az idő: „a toronyóra a messziségből jelt adott, hogy elkövetkezett a bornak az ideje”. Így aztán nem csoda, hogy a nőket és a kvaterkázást kedvelő Szent Mihály örömmel vállalja, hogy a nyírségi tájakon kóborló nyugtalanságát egy „kert alatt álldogáló karó” nyugal-mába oltsa hölgyei védelmében (*Szent Mihály Bergengó-ciában*). Hármójuk szép, rusztikus harmóniájában való-sággal hivatást talál saját maga számára a férfi, amikor a „világszépe mama” tüdőgyulladásban fekszik, még pió-cákat is rak a kövérek hátára (*Nézd meg az anyját, vedd el a lányát*). Rózsi mama közösen hord egy piros slafrokot a lányával, ebben dirigálják a háztartást, s ebben a piros pongyolában szolgálja fel az anyós Mihálynak a barack-pálinkából és tokaszalonnából álló reggelit, hogy mez-telen, erős lábszárának látványa még a Rigó kocsmában ivott déli sör idején is ott rezegjen a férfi szeme előtt.

Persze Szent Mihály is ismeri azt az alapigazságot, amely szerint „elveszett ember az, aki minden gondolatát az asszonnyal közli, kiterítvén magát előtte, mint egy fel-bontott kártyapaklit”. Számos gondolat közlésére bizony jobban megfelel a Rigó kocsmá, amelynek hangulata iz-galmas színekben vibrál a novellafüzérben. Szent Mihály a dilemmáit is itt beszéli meg a barátaival, elsősorban Kálnay Lászlóval és Dalnoki Gaál Gyulával. Mindenekelőtt arról faggatja a vén korhelyeket, hogy mit tegyen egy vej, ha az anyósa – dühében – újra férjhez akar menni, hogy élete alkonya előtt még egy kis örömet leszüreteljen (*Hogyan vernek meg egy asszonyt?*). Verni kell az asszonyt, nyi-latkozta Kálnay László, a helybeli lumpok vezére, a kocsmák védőszentje, egy vidéki Falstaff, „aki a Rigóban az asztalt döngette, a kocsmárost felelősségre vonta a rossz időért, a politikai helyzetért, a kocsmá előtt elcsilingelő szánkókért, amelyek vidám embereket más kocsmába vittek, a májas hurkában talált kemény bajuszszálért és a már javában kiforrott vinkóban úszkáló szőlőmagért – de köztudat szerint otthon csöndes volt, mint a pamutgom-bolyag a felesége ölében”. Kálnay igazi borivó ember volt. „Olyan borivó, mint a kalendáriumban van, aki szü-ret havában leül a hordó mellé, és onnan legfeljebb csak

annyit mozdul el a téli hónapokban, hogy odakint megszagolja, hogy milyen szaga van a havas, fagyos éjszakának, a ködös délutánnak, amely különösebben semmire se jó, mint csak arra, hogy az ember borongós kedvű legyen tőle, és a borban keressen vigasztalódást az elmúlás, a halál és más kedvetlen gondolatok ellen, amelyek a köddel jönnek.” A nyugalmazott színész, Dalnoki Gaál Gyula viszont úgy nyilatkozik, hogy „a télire eltett, édes szőlőhöz hasonlatos” asszony szívét inkább szerenáddal kell jobb belátásra bírni.

Mindaz az életöröm, amely a „gasztronómiai novellák”, a *Szent Mihály*-ciklus vagy az *Etel király kincse couleur locale*-jából árad, megsokszorozódik a *Boldogult úrfikoromban* lapjain, de a gyakorlatilag majdnem egyetlen helyszínen játszódó regény Bécs városához címzett, Király utcai vendéglője az árnyékokkal együtt vetíti ki magából a fényeket, a kedélyes másnapos lumpolás örömei az este beálltával hirtelen illannak el, prédául hagyva a kocsmát a szomorúságnak és a szorongásnak. A *Boldogult úrfikoromban* a ceremóniás lumpolás regénye, egyetlen, végtelenségig megnyújtott adoma, amelynek nincs kezdete és nincs vége, mert az előző napi ivászat sem az első lehetett már a regényszereplők életében, és a hűvös esti légáramlat is hiába űzi őket legényotthonaikba haza, ez a reális élet helyett celebrált, talán a reálisnál valódibb szertartás már folytatódni fog az idők végezetéig. Mert a kocsmában celebrált szertartás halált, magányt, szorongást kijátszó misztériumjáték, amely védettséget ad a szereplőknek addig, amíg részt vesznek a játékban, a semmibe vetett ember magányérzetének kultikus feloldásában. A *Boldogult úrfikoromban* szerkezete nem azért juttatja eszünkbe az adomát, mert a regény Király utcai kocsmájának szereplői adomafigurák, hanem azért, mert az ivás közben mesélt történetek valami egységes, sajátos törvényekkel rendelkező szuverén világgá állnak össze, a mesemondásnak kötelező szabályai vannak, íratlan törvény szabályozza még azt is, hogy mikor és hogyan lehet valakinek az asztaltársaságból megszólalnia. Külön törvény szabályozza a társaság külső köreihez tartozó emberek viselkedését, a regény játékos konfliktusai éppen az íratlan litur-

gia „szentségtöréseiből” adódnak. Hiszen a borbélyt például azért ítéli az asztaltársaság elnöke kötel általi halálra – az „ítéletvégrehajtó” hordár zsebében mindjárt akad is megfelelő spárga –, mert megkérdőjelezi az elnök egyik állításának hitelességét, sőt operetténekléssel zavarja is a társaságot, s a borbély csak úgy tudja az ítélet végrehajtását elodáztatni, hogy belekezd egy bizarr szerelmi történetbe, amelyből megtudjuk: az arcán levő szemölcsből másfél méteres hajszálat növesztő csodaszép hercegnek kedvéért lett ő valójában fodrász.

Az 1934-ben, posztumusz műként megjelent, de 1931-ben írt *Etel király kincse* szintén adomaszerű jelenetekkel építkezik, de ez az írói módszer tökéletes összhangban áll a tartalommal, mert Krúdynak nem a kritikai elemzés a célja ezúttal, hanem egy tradicionális életforma örömeinek, ceremóniáinak felmutatása a lírai és humoros adomaképek segítségével. Az *Etel király kincse* a pikareszkregények szerkezetével is rokonságot mutat: az utazásban feltáruló kalandorozat fordulataival. Krúdy posztumusz regénye – tévesen – a *Valakit elvisz az ördöghöz* hasonló értelmezést kapott az idők folyamán az irodalmi köztudatban, pedig az *Etel király kincse* nem a dzsentrí kritikáját tükrözi elsősorban, legfeljebb a „kincskeresés” fikciója utal játékos iróniával a középbirtokos osztály csodaváró attitűdjére. A „kincskeresés” azonban csak játékos ürügy, olyan fikció, mint az *Ál-Petőfi*-ben a hölgyek által Petőfi-nek nevezett vándorlegények bújtatása, ott a szerelmi láz álcája, itt, az *Etel király kincse*-ben pedig ürügy az útra kelésre, az asszonyoktól távoli mulatozásra. A „kincskeresés” játékos szimbolikája mögött ez a valóság színes anyaga: az evés-ivás tradicionális öröme, a magyar nóták és népdalok vendéglői liturgiája, a pohárköszöntők és az udvarlások archaikus ceremóniája.

Egyáltalán nem ritka Krúdy prózaköltészetében, hogy a bor által, a pincék mágikus atmoszférája által különleges erőre, képességekre tesznek szert a regény- és novellahősök. A Rezeda Kázmérok és a Szindbádok sosem a társadalom hatalmi szerkezetéből nyerik vonzóerejüket, hanem onnan, hogy látomásos-metaforikus úton képesen megélni az életet, s a megértett titkok kisugároznak lé-

nyükből, mint különleges fluidumok. Ezt érzi meg az *Őszi utazások a vörös postakocsin* Krónprinc Irmája is, s ez magyarázza azt is, hogy a nyers zsoldoselő után sóvárgó ösztönei és érzelmei mégis inkább Rezeda Kázmért választják, akit csak akkor hagy el lélekben, amikor egy nála is erősebb fluidum kezd el sugározni: a hazai tájban az ősei erejéből is merítő Alvinczi Eduárd atavisztikus lényéből. Pedig Alvinczi látszólag hiába vetette ki hálóját a lányra. A „pogány fejedelemmel” szemben kezdetben Rezeda óriási fölényben van: Irma olyan boldog szerelemmel birkózik vele a kárpáti havon, akár egy summáslány. De az ungvári borpincében, ahol már kuruc vitézek is mulattak, az ősök odaadják Alvinczinak régi fiatalságukat, erejüket, s a regény izgalmas látomásában Alvinczi hirtelen megfiatalodik: fiatal nők álmaiba lát bele, a hajdandvult varkocsos vitézek „láthatatlan karjaival” magához öleli Irmát.

A *Mit látott Vak Béla Szerelemben és Bánatban* című Krúdy-regényben a szerelmet, a mámort, a bor különleges játékait úgy éli át a főhős, hogy egyszerre van jelen térben és időben a régi és új szerelem legkülönbözőbb színhelyein, a gyönyör olyan imaginárius gyűjtőpontjában, ahol egyszerre ölelhet minden volt és új asszonyt.

A *Napraforgó* hőse Pistoli, a környék asszonyainak öröme és réme, a nyírségi Falstaff. Átala önálló életre kel a vágy itala, a bor: az ő különleges erejétől megérintve vetkőznek, meztelenednek le Pistoli előtt a fiatal lányok és asszonyok.

A számos nő mellett zsoldosmagányban élő Pistoli örült feleségeinek látomás alakjait látja a borban, hallucinációiban a kállói bolondokházában lakó nők egyszerre látogatják meg egy éjszaka, hogy hitvesi jogaikat követeljék rajta. A nappali ragadozó élet és az éjszakai hallucinációk látomásainak kontrapunkciója a félelem pokolköreit nyitja meg – a korántsem gyáva – Pistoli életében: retteg, hogy asszonyai magukkal ragadják a túlvilágra, amelynek az örület az előszobája.

Pistoli szkepszisé, az emberek iránti hitetlenségét a bor is táplálja: a bor által megidézett, lemeztelenített emberi életek groteszk kavalkádja táncol folyvást véreres

szemei előtt. A bor útján kicsalogatja asszonyismerőseit éjszakánként ágyukból, „testetlen alakjukat” asztala mellé kényszeríti, hogy valljanak „életről-halálról, hétköznapiakról”. A bor által felidézett látomás az ital mellett indázó beszélgetések valóságanyagából nő ki, s ezekben a valószínű és képzelt jelenetekben lehullanak az emberekről az álarcok. Az arcok, a lelkek olyan átlátszók lesznek, mint az üveg: a rejtett, de lényeges vágyak, jellemvonások is karikatúraszerűen erősödnek fel. A boros látomás azonban nemcsak keserűséget hoz, hanem szikrázó életörömet is. Képzletbeli nők keresik fel Pistolit, a nyakában lovagolnak, forgatják, dagasztják, megharapdálják, „mint a kutyakölykök”. A látomásasszonyok után az eleven nőket is megkívánta, de a képzelet által ígért „üdvöt”, az asszonyi tökéletességet sohasem találta meg a valóságban.

Czére Béla